

Remiss av SOU 2024:16 Växla yrke som vuxen - en reformerad vuxenutbildning och en ny yrkesskola för vuxna

(U2024/00585)

Sammanfattning

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågors (MUCF) yttrande utgår från regeringens mål att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen samt från regeringens mål att förbättra villkoren för det civila samhället. Myndigheten ser positivt på att tillgång till yrkesutbildningar breddas och bättre anpassas efter de behov som finns på arbetsmarknaden. MUCF ser att betänkandets förslag kan leda till förbättrad kompetensförsörjning till näringsliv och offentlig sektor samt stärka kopplingen mellan arbetsplats och utbildning men att förslaget får påverkan på vissa målgrupper. Myndigheten ställer sig bakom betänkandets förslag om att elever ska kunna mottas och antas till sammanhållna yrkesutbildningar inom komvux, att stöd till elever inom komvux förtydligas, bland annat vad gäller tillgång till specialpedagogisk kompetens. MUCF välkomnar betänkandets förslag att utreda vidare vad som krävs för att underlätta för personer med funktionsnedsättning att studera i kommunal vuxenutbildning. Myndigheten ser positivt på en långsiktighet och flexibilitet vad gäller statsbidragets utformning. Vad gäller utredningens förslag kring ny yrkesskola och lärlingsutbildning inom komvux ser MUCF en risk att det kan försämra tillgången till delar av vuxenutbildningen för de unga med större behov som står längst ifrån arbetsmarknaden. Det är vidare svårt att bedöma i vilken utsträckning de olika yrkesutbildningarna kan komma att överlappa och konkurrera med varandra och därmed vilka effekter betänkandets förslag kan få på yrkesutbildning inom bland annat komvux.

Myndighetens synpunkter

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor avgränsar sitt yttrande enligt avsnitt nedan och har följande synpunkter på betänkandets förslag:

3. En ny yrkesskola för vuxna

3.2.1 Det ska införas en ny yrkesutbildning för vuxna.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor tar inte ställning till förslagen om en ny yrkesskola för vuxna då myndigheten ser att det är svårt att bedöma vilka konsekvenser förslaget har på en likvärdig tillgång till yrkesutbildning för olika målgrupper av vuxna. Myndigheten ser även en risk för otydlighet vad gäller kompetenskrav och kvalifikationer för de olika vuxenutbildningarna som finns på marknaden vilket även försvårar individens möjlighet att överblicka utbildningsalternativ. Myndigheten ser ett behov av att konsekvenserna ytterligare utreds för hur den nya utbildningsformen skulle påverka tillgången till yrkesutbildningar på komvux och vilka effekter det skulle få för olika målgrupper som står längre från arbetsmarknaden. Vid konsekvensbedömningen är det viktigt med ett ungdoms-, ickediskriminerings-, jämställdhets-, och funktionshinderperspektiv.

3.2.2 Målgrupp för yrkesskolan och avgränsningar mot andra utbildningar

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ställer sig inte bakom betänkandets förslag kring målgrupp.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor instämmer i att det finns ett behov av kompetensförsörjning där näringslivet har inflytande och att ett arbetsförlagt lärande sker i högre uträkning. Myndigheten ser också positivt på ett livslångt lärande och att även vuxna som med nuvarande regelverk inte är prioriterade inom komvux, har möjlighet att utbilda sig inom andra yrken. Myndigheten delar dock inte utredningens bedömning att yrkesskolans målgrupp främst bör vara vuxna som vill växla karriär och/eller stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Enligt MUCF återkommande analys av data var 131 780 unga (16–29 år) utan arbete och studier år 2022. Särskilt hög är andelen utrikes födda kvinnor som är utan arbete och studier, 15,1 procent. För en del unga är det en kortvarig situation medan andra unga som varken arbetar eller studerar riskerar att hamna i ett långvarigt utanförskap med stora samhällskostnader, ofrivillig ensamhet och ett personligt lidande för både individer och deras anhöriga. Strax över var fjärde ung person som varken arbetar eller studerar riskerar att kvarstå i sådan situation mellan fem och elva år. Det finns många orsaker till att unga människor inte etablerar sig på arbetsmarknaden eller börjar studera. Att inte ha en fullständig gymnasieexamen är en stark riskfaktor.

En yrkesskola med utbildningar för efterfrågade yrken och med stark koppling till arbetslivet, hade kunnat vara en möjlighet för unga utan arbete och studier att stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Det hade i sin tur kunnat bidra till att motverka ett utanförskap. MUCF ser dock att med föreslagen målgrupp för nya yrkesskolan, kommer den nya utbildningsformen inte komma de som står längst ifrån arbetsmarknaden till gagn. Istället får de som redan är mer etablerade möjlighet att ytterligare stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Myndigheten bedömer att det kan finnas en risk att inrättande av yrkesskolan i föreslagen form förstärker skillnader i samhället.

Vad gäller avgränsningar mot andra utbildningar så bedömer MUCF att det kan finnas risk för överlappning mellan bland annat yrkesskola, komvux, yrkesutbildning i folkhögskolans regi samt även viss överlappning med arbetsmarknadsutbildningar. För vissa yrkesutbildningar kan det vara ett lågt söktryck vilket kan göra det svårt att fylla och genomföra utbildningar och införande av yrkesskola kan därmed påverka komvux möjligheter att genomföra yrkesutbildningar. Utifrån utredningens resonemang om att sökande med grundläggande behörighet till universitet, högskola och yrkeshögskola antas till utbildningen i yrkesskola, skulle det kunna innebära att utbudet av yrkesutbildningar för de som har sämre förutsättningar minskar.

Myndigheten hade önskat en mer genomgående analys och jämförelse kring hur behovet och problemställning som ligger bakom föreslagen ny utbildningsform skulle kunna mötas genom att stärka upp och utveckla yrkesutbildning på komvux. Myndigheten ställer sig även frågande till hur den statliga finansieringen av yrkesskolan kan komma att påverka finansiering av andra gymnasiala yrkesutbildningar. Betänkandet föreslår att finansiering för yrkesskolan tas från andra statligt finansierade utbildningar för vuxna, i första hand det statliga stödet till yrkesutbildningar på gymnasial nivå (yrkesvux) som skulle bekosta hälften av kostnaden och en fjärdedel skulle tas från yrkeshögskolan respektive högskolan och universitetet. I sin analys lyfter betänkandet att sökande som antas till yrkesskolan förväntas minska söktryck i hög grad till universitet, högskola och yrkesskola men det är yrkesvux på gymnasial nivå som skulle bära en procentuellt större kostnad.

3.3.3 Utbildningsanordnaren ska ha kompetens och förutsättningar att anordna utbildningar i yrkesskolan

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor vill lyfta följande synpunkter.

MUCF noterar att det inte ska ställas krav på en pedagogisk utbildning för den som undervisar, handleder eller sätter betyg i yrkesskolan. Myndigheten ser en risk med att det kan påverka utbildningens kvalitet och även skapa en otydlighet vad gäller kompetenskrav och kvalifikationer för de olika vuxenutbildningarna som finns på marknaden vilket även försvårar individens möjlighet att överblicka utbildningsalternativ.

3.3.13 Utbildning i yrkesskolan ska få tillgodoräknas i en examen från komvux

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor vill lyfta följande synpunkter.

Myndigheten ser en risk för gränsdragningsproblematik. Betänkandet föreslår att yrkesskolan ska införas som ny utbildningsform som inte ingår i skolväsendet och att det inte krävs pedagogisk utbildning för att undervisa, handleda eller sätta betyg i yrkesskolan. Samtidigt föreslås utbildning i yrkesskolan få tillgodoräknas i en examen från komvux.

4. Från ansökan till antagning i komvux

Vuxenutbildningen har som syfte att förmedla kunskaper och stödja eleverna så att de kan arbeta och verka i samhället samt möjliggöra fortsatta studier. De individer som ingår i vuxenutbildningens målgrupp har mycket olika förutsättningar, skilda mål med utbildningen och den måste därför anpassas utifrån individens behov och förutsättningar.

4.5.1 Elever bör kunna mottas och antas till en sammanhållen yrkesutbildning

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ställer sig bakom betänkandets förslag om att elever ska kunna mottas och antas till en sammanhållen yrkesutbildning.

MUCF välkomnar utredningens förslag kring en sammanhållen yrkesutbildning där bedömning av behörighet, beslut om mottagande och antagning kan omfatta samtliga ämnen och nivåer som ingår i den sökta yrkesutbildningen. Myndigheten bedömer att förslaget borde underlätta för kommuner med färre beslut per sökande i antagningsprocessen. MUCF anser också att förslaget kommer underlätta för elever vad gäller att ge en tydligare översikt kring planering och genom att eleven får en garanterad plats.

6. En reformerad lärlingsutbildning för vuxna.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor vill lyfta följande synpunkter.

MUCF ser positivt på en utveckling av individers möjligheter att få en yrkesutbildning genom lärlingsutbildning. Sådan måste utformas på ett sätt så att elever får en kompetens som är överförbar vad gäller att få arbete i olika kommuner. MUCF instämmer i att arbetsgivaren bör ha visst ansvar och inflytande över utbildningens innehåll och även visst inflytande över vilka som antas så att goda förutsättningar skapas för att eleverna ska fullfölja utbildningen och få arbete efter fullföljd utbildning. Myndigheten ser dock att med föreslagna förändringarna kommer unga som står längre från arbetsmarknaden att få svårare att antas till en lärlingsutbildning. Det kan också finnas risk för ojämlikhet och variationer i utbildningarnas kvalitet när olika aktörer ska vara ansvariga och genomföra utbildningen vilket blir viktigt att på olika sätt motverka.

Vuxenutbildning är en viktig möjlighet för unga med tidigare skolsvårigheter att få examen och komma vidare till etablering. MUCF ser det som angeläget att olika grupper av unga bereds möjlighet att ge synpunkter kring vilket behov de ser i utformningen av lärlingsutbildning för unga vuxna och även bereds möjligheter att ge synpunkter inom andra områden för en reformerad vuxenutbildning.

8. Elevers tillgång till stöd i komvux

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ställer sig bakom betänkandets förslag.

En fullföljd gymnasieutbildning med examen har en avgörande betydelse för ungas möjlighet till vidare studier och etablering på arbetsmarknaden. Myndigheten för

ungdoms- och civilsamhälles tidigare analys av registerdata har visat att omkring 60% av unga som varken arbetar eller studerar saknar fullständig gymnasieexamen. MUCF instämmer i betänkandets slutsatser kring vikten av stöd till elever på komvux. Myndigheten ser det som prioriterat så att elever med tidigare skolmisslyckanden och olika svårigheter som till exempel psykisk ohälsa, läs- och skrivsvårigheter eller andra inlärningssvårigheter kan få bättre förutsättningar att få en gymnasieexamen och i övrigt uppnå sina mål med studierna. MUCF välkomnar utredningens förslag och ser gärna en ökad ambitionsnivå kring elevers tillgång till stöd i komvux.

8.4.3 Det ska finnas möjlighet till specialpedagogiska insatser under kortare tid

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ställer sig bakom betänkandets förslag.

MUCF anser att elevers behov av stöd inom komvux är en prioriterad fråga där tillgängliga lärmiljöer (fysisk, pedagogiskt och socialt) med likvärdigt stöd även är viktigt för denna skolform. Myndigheten välkomnar betänkandets förslag kring att förtydliga elevers tillgång till specialpedagogiska insatser. MUCF noterar att utredningen inte föreslår ökning av huvudmannens ansvar för att erbjuda stöd inom komvux men att förslaget kan leda till att fler elever får specialpedagogiska insatser. Många kommuner har ett kärt ekonomiskt läge och det kan komma att behövas ytterligare nationella satsningar för att möjliggöra att kommuner har goda förutsättningar att tillhandahålla specialpedagogiskt- och annat stöd till eleverna inom vuxenutbildningen. MUCF är positiv till betänkandets förslag om att Skolverket ges ett uppdrag att ta fram ett stödmaterial om extra anpassningar i samarbete med SPSM.

8.5.3 Elevers behov av stöd ska kartläggas

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ställer sig bakom betänkandets förslag.

MUCF ställer sig bakom förslaget om att kartläggning av elevers behov av stöd ska regleras. Myndigheten ser att det kan finnas ett behov av att sådan kartläggning sker för att snabbt identifiera stödbehov och tidigt motverka avhopp och misslyckanden. Vuxenutbildningens målgrupp är heterogen och eleverna har olika behov, förutsättningar och målen med utbildningen kan variera. MUCF bedömer att det kan innebära kostnader för kommuner vad gäller ökat behov av administrativa resurser för att kunna kartlägga stödbehov och därmed en ökad arbetsbelastning. För att inte den administrativa bördan ska väsentligt öka kan det finnas ett behov av att avgränsa kartläggningens omfattning.

9. Underlättande av studier för elever med funktionsnedsättningar

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ställer sig bakom betänkandets förslag.

Det är vanligare att vara utanför arbete eller studier bland unga som saknar fullständig gymnasieexamen, har funktionsnedsättningar, långvariga sjukdomar eller psykisk ohälsa.¹ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor instämmer i utredningens slutsatser att det är viktigt att öka kunskap om nuläget vad gäller tillgång till utbildning för elever med funktionsnedsättningar samt kunskap om målgruppens behov.

9.17. Myndighetsuppdrag om tillgång till utbildning och studiesituation för vuxna med funktionsnedsättning

MUCF välkomnar betänkandets förslag att Statens skolinspektion ges i uppdrag att göra en kvalitetsgranskning av studiesituation för elever med funktionsnedsättning som studerar inom komvux. Myndigheten ser det som angeläget att, i det fall kartläggningen identifierar brister, även innehåller rekommendationer kring hur utbildningen bättre kan utformas utifrån målgruppens behov och förutsättningar.

Det är angeläget att följa upp det stora antalet elever som stött på olika former av hinder och därför inte studerar i nuläget. MUCF välkomnar betänkandets förslag att Skolverket ges i uppdrag att genomföra en kartläggning av tillgången till kommunal vuxenutbildning för vuxna med funktionsnedsättning.

Myndigheten ställer sig även positiv till att Statens skolverk och Specialpedagogiska skolmyndigheten ges i uppdrag att se över och vid behov ta fram olika insatser och stödmaterial.

10. Övergångar till arbetsmarknaden för elever inom anpassad utbildning

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ställer sig bakom betänkandets samtliga förslag.

MUCF välkomnar betänkandets förslag om en utredning gällande finansiering av studier inom komvux som anpassad utbildning. Bristande möjligheter till studiefinansiering är ett reellt hinder. Det är viktigt att staten skapar möjligheter till finansiering av studier inom komvux som anpassad utbildning för att möjliggöra allas rätt till utbildning. I det arbetet är det även viktigt att se över andra strukturella hinder som kan samspela och på olika sätt försvåra för den enskilda individen både att ta sig till utbildningen och genomföra denna.

MUCF ställer sig även bakom att Skolverket får i uppdrag att analysera möjligheter att ta fram nationella yrkespaket för anpassad utbildning som ger högre kvalifikationer.

¹ MUCF ”Fokus 23 – Olika villkor för etablering” (2023) sid 25

Myndigheten ställer sig bakom förslaget kring förbättrade förutsättningar att anordna yrkes- och lärlingsutbildning samt apl inom anpassad utbildning.

12. Uppföljning och utvärdering

12.1 En delegation för uppföljning av nya reformer ska inrättas

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ställer sig bakom betänkandets förslag.

Myndigheten ser det som positivt att reformer som har påverkan på gymnasial yrkesutbildning för vuxna (och därmed på ungas etablering) samlat följs upp och utvärderas på kort och lång sikt. I arbetet bör delegationen säkerställa att ett ungdoms-, ickediskriminerings-, jämställdhets-, och funktionshinderperspektiv beaktas. En fortsatt identifiering av strukturella hinder och identifiering av relevanta indikatorer för att kunna följa upp studiemöjligheter på komvux för elever med funktionsnedsättningar vore vidare önskvärt. MUCF instämmer i att uppföljning bör ske i samverkan med berörda parter aktörer som kommuner, arbetsmarknadsparter, organisationer inom vuxenutbildning och myndigheter. MUCF vill även lyfta att delegationen bör systematiskt och strukturerat inhämta synpunkter från unga i arbetet med uppföljning och utvärdering av reformerna inom gymnasial yrkesutbildning för vuxna.

För ett effektivt arbete behöver delegationen ha goda förutsättningar vad gäller resurser och även tillräckligt med tid att verka. Föreslagen tid att verka, 2025–2028 förefaller kort.

I detta ärende har generaldirektör Lena Nyberg beslutat. Utvecklingsledare Charlotte Abelin Hjertström har varit föredragande.

Lena Nyberg
generaldirektör

Charlotte Abelin Hjertström
utvecklingsledare